

DİL BİLGİSİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ'NÜN İNGİLİZCE DİZİNİ ÜZERİNE

Korkmaz, Z. (2017). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. ISBN 978-975-16-3305-7, 260 s.

Musa SALAN*

Gazi Türkiyat, Bahar 2020/26: 231-236, DOI: 10.34189/gtd.26.0013

Her bilim sahasının kendine özgü terimleri bulunur ve bu terimleri içeren sözlükler de o bilim sahası için önem arz ederler. Türk dili sahası için de dil bilgisi ve dil bilimi terimlerinden oluşan sözlükler büyük önem taşımaktadır. Türkçe için dil bilgisi ve dil bilimi terimleri sözlükleri profesyonel anlamda yirminci yüzyılda belirmiş; Vecihe Hatiboğlu, Berke Vardar, Ahmet Topaloğlu, Zeynep Korkmaz ve Günay Karaağaç gibi isimler terim sözlükleri kaleme almıştır (geniş bilgi için bk. Kültürel 2009).

Bu yazıda Türkiye Türkolojisinin önemli bir ismi olan emekli Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın 2017 baskılı *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*'nün İngilizce dizininde yapılmış olan -çoğunlukla maddi- hatalar, aynı çalışmacının 2007 baskılı *Gramer Terimleri Sözlüğü* ile de kıyaslanarak, üç başlık altında ele alınıp birtakım düzeltmeler önerilecektir. Sözlük bölümündeki İngilizce hataları dikkate alınmayacaktır. Tablolarda hatalı unsurlar kalın punto ile belirginleştirilmiştir.

Korkmaz'ın söz konusu sözlüğünün ilk baskısı 1992 yılında *Gramer Terimleri Sözlüğü* adı ile Türk Dil Kurumu yayınlarından çıkmıştır. Bu baskının ardından yine TDK yayını olarak 2003 yılında genişletilmiş ikinci baskı yapılmış, bunu da 2007, 2010 ve bu yazıda değerlendirilecek olan 2017 baskısı takip etmiştir. İlk baskının yayınlanmasından iki yıl sonra merhum Prof. Dr. Talat Tekin bu çalışma üzerine 1994 yılının Aralık ayında ilk eleştiri yazısını kaleme almış, bu yazıya 1995 yılının Ocak ve Şubat aylarında yazdığı yazılarla devam etmiştir. 165 madde içeren bu üç eleştiri yazısında doğrudan Türk dili ile ilgili kimi hatalar ele alınmış olmakla birlikte, Korkmaz'ın kimi terimler için verdiği Almanca, Fransızca ve İngilizce terimler ile ilgili hatalar da dile getirilmiştir. Tekin'in İngilizce terimlere ilişkin kimi zaman terimin kendisinde kimi zaman da anlamında tespit ettiği bu hatalar; bizim de ayrı tablolarda verdiğimiz şekilde, *maddi hatalar (baskı veya yazım)* (ör. *homonym* yerine *homonymum*; *communication* yerine *commnication*; *diphthong* yerine *diphtong* ve küçük harfle yazılacak yerde büyük harfle yazılan sözcükler gibi); *bilgi içerikli hatalar* (ör. archiphoneme'in 'ana ses birim' yerine 'ses ayrışması' olarak sunulması; *feminine* sözcüğünün 'dişi, dişil' anlamıyla verilmesi yerine 'dişilik' olarak verilmesi [aynı

* Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Bartın/TÜRKİYE. msalan@bartin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7624-7614>, Cönderim tarihi: 15.02.2020 / Kabul tarihi: 19.03.2020.

durum *masculine* sözcüğünde de vardır]; *liasion* veya *linking* yerine *connection* kullanılması; ‘art damak’ için İngilizcede bulunmayan *postpalate*’ın tercih edilmesi; *long vowel*’ın ‘aslî uzunluk’ olarak çevrilmesi; *hiatus*’un ‘bağlayıcı ünsüz’ olarak çevrilmesi; *hendiadys* yerine Fransızca *hendiadyoin* (hendiadyöin)’in kullanılması; ‘eş seslilik’ için *homonym*’in kullanılması gibi); *bilgi eksikliği hataları* (ör. ‘tam benzeşme’ için *total assimilation* yerine *assimilation* verilmiş olması; *future tense* yerine *future* yazılması gibi) gibi kategorize edilebilir. Tekin’in bu tespitlerinin yazım yanlışlarıyla ilgili olanları sonraki baskılarda düzeltilmiş olmakla birlikte, bilgi içerikli düzeltmelerin dikkate alınmadığı, kimilerinin ise dikkate alındığı ancak İngilizce dizine yansıtılmadığı görülmektedir.

Bu yazıda, tarafımızca tespit edilen hatalar üç ana başlık altında sunulacaktır:

1. Maddi Hatalar
2. Bilgi İçerikli Hatalar
3. Bilgi Eksiklikleri

1. MADDİ HATALAR

Gramer Terimleri Sözlüğü (2007)	Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü (2017)	DÜZELTME
ablaut vowelgradation (s. 281)	ablaut vowelgradation (s. 49)	“vowel gradation”
adverb of quantitive (s. 281)	adverb of quantitive (s. 49)	“quantitative”
back series: kalın sıra (s. 282)	back series: kaim sıra (s. 49)	“kalın”
colloqualism (s. 282)	-	“colloquialism”
comparative philogoy (s. 282)	comparative philology (s. 50)	“philology”
-	comparative suffixe (s. 50)	“suffix”
component (s. 282)	companent (s. 50)	“component”
-	dead Word (s. 50)	“word”
declension (s. 283)	declansion (s. 50)	“declension”
denominative noun (s. 283)	denominative non (s. 50)	“noun”
-	depended clause (s. 50)	“dependent”
desiderative (s. 283)	desiterative (s. 51)	“desiderative”
diachronic semantics (s. 283)	diachroic semantics (s. 51)	“diachronic”
diphthong (s. 283)	diphthong (s. 51)	“diphthong”
distinctive feature	districtive feature: anlam ayırıcı (s. 51) ¹	“distinctive”, “ayırıcı”
falling diphthong (s. 284)	falling diphthong (s. 51)	“diphthong”
feminine (s. 284)	fe minine (s. 51)	“feminine”
-	free Word (s. 51)	“word”
-	fullverb (s. 51)	“full verb”
-	geographical linguistics (s. 52)	“linguistics”

1 Aynı sırada “distinctive feature: ayırt edici özellik” de bulunmaktadır.

hyperbole (s. 285)	hyperhole (s. 52)	"hyperbole"
idiography (s. 285)	idiograohy (s. 52)	"idiography" ²
-	independet clause, independet sentence (s. 52)	"independent"
interrogative particle (s. 285)	interrogative partide (s. 52)	"particle"
intransitive verb: geçişsiz fiil (s. 285)	intransitive verb: geçişssiz fiil (s. 52)	"geçişsiz"
linguistics diacronic (s. 286)	linguistics diacronic (s. 53)	"diachronic"
labialization (s. 285)	lahialisation (s. 52)	"labialization"
labio-dental consonant (s. 285)	lahio-dental consonant	"labio-"
laterale (s. 285)	laterale (s. 285)	"lateral"
-	main Word (s. 53)	"word"
-	morphophnologie (s. 53)	"morphophonology"
narrow vowel (s. 286)	narrow vowel (s. 53)	"narrow"
negation particle (s. 286)	negation partide (s. 53)	"particle"
normative grammar (s. 286)	normativ grammar (s. 53)	"normative"
particle (s. 287)	partide (s. 54)	"particle"
partielle assimilation (s. 287)	partielle assimilation (s. 54)	"partial"
phrynx: yutak (s. 287)	phrynx: yutak (s. 54)	"pharynx"
-	physcology of the language (s. 54)	"psychology"
potential verb (s. 288)	polential verb (s. 54)	"potential"
principal times (s. 288)	princepal times (s. 54)	"principal"
reflexive pronoun (s. 288)	reflex.ive pronoun (s. 55)	"reflexive"
relative clauses (s. 288)	relative clauses (s. 55)	"clause"
scientificlanguage (s. 288)	scientificlanguage (s. 55)	"scientific language"
semantic extension: anlam değişmesi (s. 288)	semantic extension: anlam değişmesi (s. 55)	"genişlemesi"
-	shortened Word (s. 55)	"word"
secondary strees (s. 288)	secondary stress (s. 55)	"stress"
singular (s. 289)	singular (s. 55)	"singular"
-	sintetic Word (s. 55)	"synthetic word"
soft consonnant (s. 289)	soft consonnant (s. 55)	"consonant"
structural linguistics (s. 289)	structural linguistics (s. 55)	"linguistics"
suffix of relaation (s. 289)	suffix of relation (s. 55)	"relation"
synchrony (s. 289)	synchrong (s. 55)	"synchrony"
tapositional assimilation (s. 289)	tapositional assimilation (s. 56)	"juxtapositional"
tension: gerileme (s. 289)	tension: gerilme (s. 56)	"gerilme"
transliteration: çevirme yazı (s. 290)	transcription: çeviri yazı (s. 56)	"transcription"
triphthong (s. 290)	triphthong (s. 290)	"triphthong"
-	Velar vowel (s. 56)	"velar"
vide vowel (s. 290)	vide vowel (s. 56)	"wide"

2 Günümüzdeki yaygın kullanım *ideography*.

voiceless consonant (s. 290)	voiceless consonant (s. 56)	"consonant"
-	vowel consonant harmony (s. 56)	"vowel"

2. BİLGİ İÇERİKLİ HATALAR

Gramer Terimleri Sözlüğü (2007)	Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü (2017)	DÜZELTME
agent noun: faaliyet adı ³ (s. 281)	agent noun: faaliyet adı ⁴ (s. 49)	"fail adı"
copula: bildirme eki (s. 283)	copula: bildirme eki (s. 50)	"ek eylem / ek fiil"
durative aspect: süreklilik fiili (s. 283)	durative aspect: süreklilik fiili (s. 51)	"görünüşü"
geminate: ünsüz ikizleşmesi (s. 284)	geminate: ünsüz ikizleşmesi (s. 51)	"ikiz ünsüz" ⁵
gradation: ikili şekil (s. 284)	gradation: ikili şekil (s. 52)	"ses nöbetleşmesi" veya "iki şekillilik" ⁶
hendiadyoin (s. 284)	hendiadyoin (s. 52)	"hendiadys" ⁷
homonym : eş seslilik (s. 284)	homonym : eş seslilik (s. 52)	"homonymy"
langage populaire (s. 285)	langage populaire (s. 52)	İngilizcede kullanılmayan bu Fransızca terim, İngilizce dizinden çıkartılmalıdır.
locative : deyim (s. 286)	locative : deyim (s. 53) ⁸	"locution"

3 Sözlükte böyle bir madde bulunmamaktadır.

4 Sözlükte böyle bir madde bulunmamaktadır.

5 *geminate* ses olgusunun kendisi değil, bu olguyu yüklenmiş sözcük veya bu olgunun işareti olarak ikiz ünsüz olmalıdır (bk. Bussmann 1998: 451)

6 Her iki baskıda da sözlük bölümünde *ikili şekil* maddesi *ses nöbetleşmesi* maddesine göndermelidir. Birincisi doğrudan ikincisi değildir. Birincisi bu ses olgusunun unsuru, ikincisi ses olgusunun adıdır. Bu durumda ya *ikili şekil* kaldırılmalıdır ya da *iki şekillilik* olarak düzeltilmelidir.

7 Tekin'in eleştirisine rağmen düzeltilmeden bırakılmıştır. Aslında *ikileme* terimi için İngilizce *hendiadys* da çok uygun bir terim değildir; zira bu terim İngilizcede söz sanatı unsuru, edebiyatta anlatımı güçlendirici bir tekniğe tekabül etmektedir (bk. Bussmann 1998: 506). Wikipedia'nın İngilizce versiyonunda da bu durum dile getirilmekle birlikte bu terimin Türk dilleri için birleşik sözcükleri ifade etmekte kullanılan bir terim olduğu Johanson (1998: 50)'a atıfla ayrı bir alt başlık hâlinde sunulmaktadır (<https://en.wikipedia.org/wiki/Hendiadys>, erişim tarihi: 31.03.2020). Ancak Türkiye Türkçesi için İngilizce olarak üç kaynak incelenmiş ve üçünde de *hendiadys*'ın tercih edilmediği görülmüştür. Lewis (1985) ikilemeler için *repetitions* ve *doublets* terimini; Kornfilt (1997) başka unsurları da içine alan *compound* terimini; Göksel ve Kerslake (2005) ise *reduplications* terimini benimsemiştir.

8 Bu baskıda *locative*: bulunma durumu eklenmiştir.

long vowel: asli uzunluk (s. 286)	long vowel: asli uzunluk (s. 53)	"primary vowel length: asli ünlü uzunluğu"
melioration ⁹ : anlam iyileşmesi (s. 286)	meliorative : anlam iyileşmesi (s. 53) ¹⁰	"melioration"
second person: ikincil vurgu (s. 288)	second person: ikinci şahıs (s. 55)	"ikinci şahıs"
semantic extension: anlam değişmesi (s. 288)	semantic extension: anlam genişlemesi (s. 55)	"anlam genişlemesi"
synonymy: eş zamanlılık (s. 289)	synonymy: eş zamanlılık (s. 56)	"eş anlamlılık"
transliteration: çevirme yazı (s. 290)	transliteration: çevirme yazı (s. 56)	'harf çevirimi' anlamlı <i>transliteration</i> korunmalı, ancak bu örnek kaldırılmalı.

3. BİLGİ EKSİKLİKLERİ

Gramer Terimleri Sözlüğü (2007)	Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü (2017)	EKSİKLİK
present participle: fail adı (s. 288)	present participle: faaliyet adı (s. 54)	2017 baskısındaki "faaliyet adı" sözlük bölümünde bulunmuyor.
simple tense: basit zaman (s. 289)	simple tense: basit zaman (s. 55)	Her iki baskının sözlük bölümünde "basit kip (basit zamanlı kip)" vardır; ancak "basit zaman yoktur.

SONUÇ

2017 baskısındaki maddi hatalar göstermektedir ki eser son baskıya hazırlanırken dijital süreçten sonra son okuma safhası iyi gerçekleşmemiş veya hiç yapılmamıştır. 2007 baskısında doğru olan pek çok İngilizce sözcük son baskıda hatalı olarak basılmıştır. Bunlar tabii ki yazarın değil düzeltmenlerin sorumluluğundaki bir iştir.

⁹ Dizinde doğru olmakla birlikte, sözlük bölümünde hatalı olarak *meliorative*

¹⁰ Bu veri sözlük bölümünde de düzeltilmelidir.

Bunun önüne geçmek için gelecek baskıda yabancı dildeki unsurları o dilleri bilen Türkologlar veya dil bilimciler gözden geçirmelidir.

Hata yapmak insanoğlu için kaçınılmaz bir durumdur. Bununla birlikte hatanın tekrarı istenmeyen bir hâldir. Bilimsel kitaplarda yazarlar çoğunlukla meşguliyetlerinden veya dönüt alamayışlarından olsa gerek ilk baskılardan sonra kitaplarını revize etme şansı bulamayıp aynı içerikle kitaplarının ikinci ve sonraki baskılarını yapmaktadır. Bu noktada eleştiri yazıları daha sağlam içerik için çok önemli bir boşluğu doldurmaktadırlar. Bu yazının yazılma amacı da Türkoloji için önemli bir kaynağın İngilizceye hâkim olmayan Türkologların yabancı dil verilerinde hata yapma olasılığını ortadan kaldırmak ve gelecek baskılar için kısmi bir kılavuzluk teşkil etmektir.

KAYNAKÇA

- BUSSMAN, H. (1998), *Routledge dictionary of language and linguistics*, London and Newyork: Routledge.
- GÖKSEL, A., KERSLAKE, C. (2005), *Turkish: A Comprehensive Grammar*, London and Newyork: Routledge.
- KORNFILT, J. (1997), *Turkish*, London and Newyork: Routledge.
- KÜLTÜRAL, Z. (2009), "Dilbilgisi Terimleri Sözlükleri ve Terimlerin Kullanımında Görülen Aksaklıklar", *Turkish Studies*, 4 (S 8), 2378-2389.
- LEWIS, G. L. (1985), *Turkish Grammar*, Oxford and New York: Oxford University Press.
- TEKİN, T. (1997). *Türkoloji Eleştirileri* (Haz. Mehmet Ölmez), İstanbul: Simurg Yayınları.
- Genel Ağ Kaynakları**
<https://en.wikipedia.org/wiki/Hendiadys>, erişim tarihi: 31.03.2020.